

אסטרטגיה של איכות שלב ג' מכלי תכנון לתכניות פעולה בקשה לתמיכה מ'מפעל הפיס'

האתגר

במהלך 30 השנה הקרובות נצטרך לבנות כאן עוד ארץ. זאת כדי לענות על הגידול באוכלוסיית ישראל ועל הצמיחה הכלכלית-חברתית. במקביל תעמוד ישראל בפני אתגרי ענק של שינויים דמוגרפיים, חברתיים-טכנולוגיים ותחבורתיים, תחרות גלובלית, תמורות כלכליות וגאופוליטיות, בעיות של חוסן ומשילות, הפרה של איזונים סביבתיים ושינויי אקלים.

מרוץ חסר תקדים זה מציב כבר עתה, וביתר שאת בעתיד, איום ברור על האיכות של המרחב הישראלי שיתפתח כאן בכל היבטיו. האם נצליח לפתח כאן איכות חיים ראויה ותחרותית לפרט ולחברה? ומה נותר כאן לדורות הבאים? במצב זה, ראיה אסטרטגית מתכללת ואפקטיבית רבת טווחים, המדברת איכות ועשייה אחראית נגזרת כבר עתה, הן הכרחיות.

המאמצים הרבים התחומיים, החלקיים והסקטוריאליים הנערכים במקביל רק מגבירים את הצורך בתכלול רב מפלסי, רב תחומי ורב טווחים. זהו אתגר קשה, חמקמק, אבל קריטי ואולי אף קיומי.

התהליך

בשנתיים האחרונות פעלו שבעה מוסדות אקדמיים מובילים בישראל (הטכניון, האוניברסיטה העברית, אוניברסיטת תל אביב, אוניברסיטת בן גוריון, אוניברסיטת חיפה, והאקדמיות של בצלאל ושנקר), תחת המטריה הציבורית של חמישה אירגונים מקצועיים (איגוד המתכננים, התאחדות האדריכלים, איגוד מהנדסי הבניה והתשתיות, איגוד אדריכלי הנוף ואיגוד מהנדסי הערים) ולאחרונה, גורמי השלטון מקומי, לגיבוש כלי תכנון אסטרטגיים למדינת ישראל לקראת 2048.

ישראל 100 רואה ברשויות המקומיות את 'רצפת הייצור' של איכות החיים בישראל ו'סוכני שינוי' ראשיים של המאמץ האסטרטגי.

בשלב א' פתחו המוסדות האקדמיים (במשאבים עצמיים) את מתודולוגיות התכנון האסטרטגי המתאימות לאתגרים הנ"ל ולטווחי הזמן הרלבנטיים. בשלב ב' פיתחה יוזמת ישראל 100 (בתמיכה נדיבה של 'יד הנדיב'), תשעה ארגוני כלים מתקדמים כפי שיפורט בהמשך. כלי התכנון התגבשו בעשרות סדנאות ובשני כנסים רחבי היקף שקוימו בטכניון. במקביל, נבנתה קהילה של אנשי מקצוע, בעלי תפקיד, נבחרי ציבור וכן רשת חברתית פעילה באתר אינטרנט ובפייסבוק.

הפרדיגמה החדשה

מול השיח והעיסוק האינטנסיבי במספרים, מחירים, סטטיסטיקות ומדדים ומול הכמויות העצומות של הפיתוח והשינויים המואצים העומדים בפניה, מאמצת ישראל 100 את הפרדיגמה הישנה-חדשה של האדם במרכז ומציבה בחזית העשייה את השאיפה הראשית לאיכות בכלל ואיכות החיים בפרט.

החזון המשותף

ישראל 100 מציעה חזון חדש לישראל:

ישראל תבטיח איכות חיים טובה,
מגוונת ומתאימה לכל פרט וקבוצה בתוכה,
בדור הזה ולדורות.

ישראל 100

תכנון מרחבי אסטרטגי לישראל לקראת 2048

לשם כך מציבה ישראל 100 מטרות של שגשוג, הכלה, צדק, קיימות וחוסן ושואפת ליצירת סינרגיות בין כל אלה ובין הקונפליקטים המובנים המאפיינים אותה- בין כמות לאיכות, בין ארצי (וגלובלי) למקומי, בין הירארכי לרשתי, בין המשכי ומשמר למחדש וחדשני וגם בין מיחד ומאגד מחדש.

תפיסת התכנון

אסטרטגיה של איכות

מבחן האיכות הוא מבחן מכליל וקריטי. בעולם תחרותי איכות החברה והמרחב הם תנאי להשרדות. הזכות לאיכות היא זכות בסיסית. האיכות איננה מותרות. הזכויות הבסיסיות יהיו: הזכות לדיוור טוב, לנגישות נוחה והוגנת, לתעסוקה ראויה ומתאימה, לסביבה נקיה ותומכת לבריאות טובה ושוויונית, לבטחון מלא ועוד. האסטרטגיה של איכות קוראת לפיתוח של מדיניות איכות לאומית המתבטאת בחקיקה, בארגון וכמבחן מחייב בהחלטות מינהליות. אסטרטגיה זו קוראת למחיקת הסטיגמות לפיהן איכות=יקר או איכות=לאט ובירוקרטי. שתי סטיגמות שגויות שהשתרשו בשיח ובפרטיקה וניתן בקלות להפריכן.

האסטרטגיה-של-איכות מבוססת על ההכרה העמוקה שאנו חיים בתוך עולם וארץ מוגבלי-משאבים ועתירי מורשת, וכי אנו מצווים להקשבה, לזהירות ולאחריות לאדם ולסביבה וקוראת לפיתוח כלי עיצוב חדשניים 'המגדילים את העוגה' ויוצרים סינרגיה בין הקטבים שבקונפליקט. לכן לישראל 100 אמירה משמעותית החורצת ומראה כי בניהול נכון וראוי ניתן, למרות המשאבים המוגבלים, לספק איכות לכל.

פסיפס רב שכבתי

תפיסת התכנון של ישראל 100 מדגישה את המבנה המרוכב, הרב מוקדי והרשתי של החברה והמרחב. דימוי מתאים הוא של פסיפס רב שכבתי הפועל בו זמנית ברמות שונות של קני מידה מהפרט ועד לחברה כולה ולמעגלים נוספים בעולם כולו.

הקשבה, זהירות ואחריות

התפיסה התכנונית מדגישה את ההכרה העמוקה שאנו חיים בתוך עולם וארץ מוגבלי משאבים ועתירי מורשת, וכי אנו מצווים להקשבה, לזהירות ולאחריות לאדם ולסביבה.

ניהול משאבים והגדלת העוגה

תפיסה תכנונית המדגישה את היכולת של ישראל לספק איכות חיים טובה לפרט ולחברה גם בתנאי צפיפות (של אוכלוסייה, מגורים, תשתיות ועוד) ומשאבי קרקע מוגבלים מבלי לפגוע במערכות החברתיות והאקולוגיות אלא לחדשן, לשקמן ולשפרן.

תהליך דינמי ופתוח קצוות

אין מדובר בכניית תמונת עתיד סטטית. ישראל 100 מבקשת לייצר תהליך דינאמי, פתוח קצוות, המכוון את הפיתוח העצום ואת השינויים הרבים, בחלקם לא ידועים, אל חזון האיכות ועל פי הפרדיגמה החדשה של האדם במרכז.

תכנון רב מפלסי, רב תחומי ורב טווחים

התפיסה המרחבית של ישראל 100 היא רב מפלסית ומתייחסת לסביבות החיים מרמת הרקמה, היישוב, האזור, המטרופולין, ועד לארץ כולה והאזור הסובב. מהלכי התכנון יהיו רב תחומיים במהותם ויפעילו מודלים וידע בתחומים מדעיים ומקצועיים מגוונים- חברה, כלכלה, סביבה, עיצוב ורבים אחרים. המהלכים ייבנו להשגת תוצאות בטווחי זמן שונים (למשל, לטווח הקצר של שנים בודדות וכן לכל עשור וגם מעבר ל 2048), אבל יכוונו להפעלה קרובה עד כמה שאפשר.

הצפון והדרום- מרחבי העתיד (לבטל את המושג 'פריפריה')

ישראל 100 רואה ב'עוד ארץ' את הצפון (מחוזות חיפה והצפון) והדרום (מחוז הדרום) כמרחבי העתיד הארציים. מרחבי עתיד אלה יכילו ב 2048 למעלה מ 50% מאוכלוסיית המדינה (לעומת כ- 40% היום) ויהיו חזיתות הפיתוח והאיכות של 'עוד ארץ'. בכך יוסר מהשיח המרחבי הישראלי המונח פריפריה.

ישראל- עיר אחת רב מוקדית ומגוונת

עם זאת, ולמרות העדיפות המובהקת לצפון ולדרום, ישראל, על פי התפיסה המרחבית של ישראל 100, היא במידה רבה עיר אחת גדולה ומגוונת, רב מוקדית, מרובדת, פתוחה ורשתית.

הראייה המרחבית כאמצעי מתכלל

ישראל 100 מרחיבה את תפיסתה אל מכלול המרכיבים וההיבטים האסטרטגיים שיבטיחו עם הפעלתם את החזון על פי הפרדיגמה החדשה ובהתאם לתפיסת התכנון שגיבשה. עם זאת, בהיות מבחן התכלול מבחן מפתח להצלחת האסטרטגיה, בוחנת ישראל 100 את הראייה המרחבית הרב מפלסית, המרובדת והרב תחומית ככלי מתכלל יעיל.

הכלים

כדי לקדם את החזון המשותף, על בסיס הפרדיגמה החדשה ותפיסת התכנון, מציעה יוזמת 'ישראל 100' תשעה ארגזי כלים המאפשרים:

להתמודד עם מצבים של אי וודאות גבוהה על ידי-

- זיהוי מנעד תסריטי העתיד האפשריים כדי להבטיח שאיכות החיים תושג בכל אחד מהם,
- הצבת הקווים האדומים - כדי להבטיח מרווח רחב של אפשרויות מבלי לפגוע במטרות,
- בניית מסגרות שיאפשרו התמודדות עם שינויים סוציו-טכנולוגיים ידועים ולא ידועים, כולל התרשתות במרחב הוירטואלי ונתוני עתק.

לזהות שורה פתוחה של סוגיות מפתח-

- הערכות לצפיפויות גבוהות
- הערכות לשוק התעסוקה העתידי
- התמודדות עם שינויי אקלים, מלחמות ואסונות טבע
- התאמת מערכות החינוך והאקדמיה לאתגרי העתיד
- התמודדות עם הזדקנות האוכלוסייה
- צמצום הפערים בין אזורים, בין רשויות ובין קבוצות ויצירת שיוויון חברתי, כולל מגדרי.
- בחינת פתרונות יצירתיים ל'פיל שבחדר' - האנומליה של יו"ש/הגדה המערבית ורצועת עזה.
- פיתוח מודל חדש של 'תחבורה כשירות' - שיתן עדיפות מובהקת לתחבורה ציבורית, שיתופית ושיוויונית המשלבת טכנולוגיות מתקדמות.

ליצור כיווני עיצוב חדשים על ידי-

- הבנה מחדש של המבנה הרשתי והרב-מוקדי של המרחב הישראלי (כולל הוירטואלי) בכל קני המידה - כדי להתאימו לצורכי העתיד.
- חקירה של השדה האורבאני הישראלי במטרה לשפר את תפקודו הנוכחי והעתידי
- הכרה בחלומות ובחרדות של יחידים וקבוצות כיוצרי עתיד - כדרך של אוטופיות ודיסטופיות,

לפתח שיח תכנוני תומך מטרות על ידי-

- בניה של שיח תכנוני חדש היוצר איזון חדש בין חופש לפרט ומרחב ציבורי מכבד,
- זיהוי צרכים ומאויים באמצעות 'עקבות דיגיטליים' ובסיס השתתפות עם מגוון בעלי העניין בדגש על הדור הצעיר דרך הרשתות החברתיות.

מבנה מהלך התכנון האסטרטגי של שלב ג'

המהלך האסטרטגי של שלב ג' איננו תכנית כמובן הרגיל. זהו תהליך לקידום החזון המשותף, להטמעת הפרדיגמה החדשה של האדם במרכז על פי תפיסת התכנון שפותחו בשלב ב' ובאמצעות כלי התכנון שפותחו במהלכו. תוצרי התהליך הם:

- סדרה של תכניות פעולה ייעודיות המטפלות בנושאי מפתח שאותרו בשלב ב',
- סדרה של מבחני רוחב המעריכים, מכונים ומדייקים את תכניות הפעולה.
- תהליכי תכלול השתתפות והטמעה ליישום מעקב ועדכון.

הסכמה הבאה מציגה את יחסי הגומלין הלוגיים בין הפרדיגמה, החזון והעקרונות שפותחו בשלב ב' לבין שלושת התהליכים המשולבים זה בזה לקראת יישום והמשך מעקב, עדכון ופיתוח הידע.

מהלך התכנון האסטרטגי של שלב ג'

תכניות הפעולה הייעודיות

- 1. הפרויקט האורבני הישראלי החדש**
גיבוש פריסה מרחבית רב מפלסית רצויה של מערך ההתיישבות בעשורים הקרובים ולקראת 2048 ותכנית להתחדשות של רקמות וישובים ותיקים. (בצלאל, הטכניון, שנקר, אוני' ת"א)
- 2. שילובים נופיים של אדם וסביבה**
בניית שילובים נופיים חדשים של הרקמות הבנויות, קיימות וחדשות, עם טבע, מורשת, חקלאות, ותשתיות להשגת איזונים אקולוגיים/נופיים מתקדמים של אדם-סביבה. (טכניון, אוני' עברית)
- 3. איזון מחדש של משאבי ההון**
תכנית פעולה לפיתוח משאבי ההון להעצמה של רשויות, אשכולות אזורים ומטרופולינים, זאת, בראיית הרשויות המקומיות כרצפת הייצור הראשית של 'עוד ארץ'. זאת על ידי מנגנון דיפרנציאלי (תב"ר ושוטף). כולל פעולה משולבת לצמצום אי השוויון החברתי-כלכלי, הגיאוגרפי והמגדרי ברמת הפרט והקבוצה. (טכניון, אוני' ב"ג)
- 4. נגישות כשירות**
הפעלת מודל תחבורה ארצי-מקומי המותאם לתפישת 'תחבורה כשירות' - להבטחת רמת נגישות גבוהה ושיוויונית בעדיפות מובהקת לתח"צ ושיתופית מרושתת. (טכניון, אוני' ת"א, אוני' ב"ג)
- 5. ארץ חכמה**
בניית 'אקוסיסטם' של חדשנות ומיצוי האינטרנט של הדברים ומידע עתק בשירות האדם והחברה. התמודדות עם שינויים חברתיים טכנולוגיים ובסביבת נתוני עתק. שילובם במרחב. עידוד פיתוחה של רגולציה המאפשרת (ומגינה בפני) השינויים הידועים ושאנם ידועים עדיין. התאמת מבנה התעסוקה לשינויים מרחיקי הלכת בכלכלה, בחברה ובטכנולוגיה. (אוני' ת"א, שנקר)
- 6. ארץ בת קיימא**
תכנית פעולה לביסוס אספקת האנרגיה בישראל על משאבים מתחדשים ויצירת ביטחון ויתירות של אנרגיה ומים למלוא תנופת הפיתוח ולמלוא תקופות התכנון ומעבר להן. זאת, מתוך אחריות סביבתית וזהירות מונעת על פי צורכי הדור הזה ולדורות. (טכניון, אוני' עברית)
- 7. דיור איכותי מגוון ובר השגה**
פיתוח מדיניות לקידום דיור מגוון ובר השגה לכל רמות האוכלוסייה וקבוצותיה וקידום הבניה והפיתוח- לעמידה בכמות ובאיכות לכל מגוון השימושים תוך שכלול המשקים והסרת חסמים. זאת, על ידי מינוף הקרקע לפיתוח ולהתחדשות, על ידי תכנון סטטוטורי בזמן אמת- גמיש ופתוח קצוות, והפיכת משקי הבניה ל'היי טק' של המחר. (אוני' ת"א, טכניון)

8. המרחבים החדשים

פיתוח המרחב התת קרקעי שהוא עתיר יתרונות של אקלים, סמיכות ונגישות ויכול להיות תמונת ראי של הפיתוח העל קרקעי במגוון רחב של שימושים. ניצול ושימור המרחב הימי הישראלי מתוך עצמו ולתחליפי יבשה תשתיתיים, על פי המדיניות והותוותה ב 'תכנית ימית לישראל'. (כולם)

9. וגם ה'פיל שבחדר'

התמודדות מקצועית / תכנונית עם כל האוכלוסיות הפרוסות בין הנהר לים ותפישת המרחב כולו בראיה אזורית חוצה גבולות. (אוני' עברית, טכניון, בצלאל)

מבחני הרוחב

פיתוח תכניות הפעולה הייעודיות ילווה בהפעלה סיסטמטית של מבחני רוחב שיעריכו, יכוונו וידייקו את תכניות הפעולה. מבחני רוחב אלה יכללו לדוגמה- התרחקות מהקווים האדומים בהיבטי כלכלה, חברה וסביבה. (אוני' ב"ג, אוני' עברית), הפעלת וועדה מייעצת מקצועית-ציבורית (רב מוסדי), הפעלת בית המלאכה לאוטופיות ישראליות (שוקר), עמידה בכללי השיח הבונה (אוני' חיפה), בחינת ההשפעה של הכלכלה הגלובלית, הזדקנות האוכלוסייה, שינויי האקלים (טכניון) והחוסן (אוני' חיפה, טכניון) בחינה השוואתית עם התפתחויות בתכנון אסטרטגי בעולם (אוני' עברית) ועוד.

תהליכי תכלול השתתפות והטמעה

במקביל יופעלו פעולות מגוונות של השתתפות והטמעה, כולל תכלול תכניות הפעולה ומבחני הרוחב לאסטרטגיות איתנות מול ארבעה התסריטים (אוני' עברית), הפעלת כלי השתתפות מתקדמים- כריית עקבות דיגיטליים ודיון פתוח ברשתות החברתיות (אוני' ב"ג, אוני' חיפה, טכניון), פיתוח דגמים של סביבות חיים איכותיות בכל המפלסים (רב מוסדי), פיתוח מדריך להכנת תסקיר איכות (לוח 100) (טכניון) פיתוח השתלמויות ומערכות הדרכה לעובדים מקצועיים ברשויות המקומיות ויועצים (רב מוסדי) ועוד. מוצע להקים כחלק משלב ג' את ועידת ישראל 100, תערוכה פתוחה ולהפעיל את אוטובוס ישראל 100 (ישראל 100 יוצאת לשטח...). במקביל תפותח עוד ההנכחה באתר 'ישראל 100' והשיח הפתוח ברשתות החברתיות.

שותפויות נוספות

במקביל לחבירה הקיימת של 7 המוסדות האקדמיים, תחת המטרייה של האיגודים המקצועיים ולאחר הצטרפות גורמי השלטון המקומי כשותפים מלאים וכסוכני ישום ראשיים, תמשיך הפעילות לשילוב של סוכני ישום נוספים ותהליכי רישות והיזון הדדי עם שותפים נוספים מהממשלה, החברה האזרחית והסקטור הפרטי.

לוח הזמנים

אכני דרך	רבעון	I	II	III	VI	V	VI	VII	VIII
בניית הצוותים והתנעה									
גיבוש תכניות הפעולה הייעודיות									
הפעלת מבחני הרוחב									
הפעלת תהליכי תכלול, השתתפות והטמעה									
עריכת מסמך אסטרטגי מסכם									
פעולות ליישום והטמעה		א	א	או	את	את	את	או	א

א- אוטובוס ישראל 100 ו- ועידת ישראל 100 ת- תערוכה

ישראל 100

תכנון מרחבי אסטרטגי לישראל לקראת 2048

תקציב דו שנתי¹ דרוש (בשקלים)

הערות	סה"כ	עלות יחידה	כמות	פיתוח אסטרטגיות
עלות ממוצעת לתכנית	1,650,000	150,000	11	תכניות פעולה ייעודיות
עלות ממוצעת למבחן	1,200,000	150,000	8	מבחני רוחב
עלות ממוצעת למהלך	300,000	150,000	2	תכלול, השתתפות והטמעה
				אירועים
	20,000	1667	12	מפגשי צוות משלב
	200,000			פרסומים ואינפוגרפיקה
	1,500,000		1	תערוכה
	500,000		2	ועידה שנתית
	72,000	9000	8	אוטובוס ישראל 100
				ניהול ומטה
	700,000			ניהול אקדמי ותכלול
	350,000			שיווק, מיתוג, יח"צ
	300,000			מנהל פרויקט
	679,200		10%	בצ"מ
	747,120		10%	תקורה
	8,218,320			סה"כ

¹ התקציב פרוס בהתאם ללוח הזמנים על פני שתי שנות תקציב בחלוקה שווה.

